

וַיֵּרָא בַּלֶק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי וַיִּגְרַר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם וַיֹּאמֶר מוֹאֵב אֵל זַקְנֵי מִדְיָן עֲתָה וּגְוִי.¹ יש להבין על אמרו 'כל אשר עשה ישראל לאמורי ולא אמר 'מה אשר עשה לעוג מלך הבשן' שהיה יותר גבור, עד שנתירא משה רבינו עליו השלום ממנו, ואמר לו הקדוש ברוך הוא (במדבר כא לד)² אֵל תִּירָא אֹתוֹ וּגְוִי. עוד קשה קושית רש"י ז"ל³, 'ויאמר מואב אל זקני מדני' הלא מעולם היו שונאים זה את זה, ומה שתימצו ז"ל⁴ משל לשני כלבים וכו' עד 'מיראתן של ישראל עשו שלום כו' - עדיין אנו צריכים למודעי. ועוד ראוי להתבונן על אמרו 'עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו', מה זה לשון 'הקהל', הוה ליה 'למימר יישראל' או 'העם', מהו 'הקהל'.

הענין הוא כך, שהעיקר הכל הוא התחברות ישראל שיהיה אהבה ואחוה וריעות ביניהם⁵, והדבר הזה פועל ישועות גדולות, ומסלק כל המקטרגים. כדכתיב (הושע ד יז)⁶ חֲבוּר עֲצָבִים אֶפְרָיִם וּגְוִי הֵנַח לוֹ. וכן שמעתי מפי אדמו"ר בוצינא קדישא מו"ה אלימלך זצוק"ל כששאל אותו ביחוד הצדיק המפורסם בוצינא קדישא אחיו מו"ה משולם זושא זללה"ה הייתי אז אצלם כששאל אותו בזה הלשון: 'אחי, לְמוֹד לִי זֶה שֵׁאתָ הוּא פּוֹעֵל נְסִים וּנְפִלְאוֹת וּמַעֲשִׂים נּוֹרָאִים, שֶׁאוּכַל גַּם כֵּן לִפְעוֹל כִּד'. כלל הדברים בקיצור שהשיב לו אדמו"ר, שהוא על ידי התחברות הצדיקים ואהבה וחובה וריעות ביניהם - על ידי כן נפעלים ונעשים כל הנסים, וכל הפעולות והמעשים נוראים. והודה הצדיק הנ"ל לדבריו, ואמר 'בודאי, כי זה עיקר הכל'. ואיתא גם כן בגמרא דסנהדרין (עב א)⁷ כינוס לצדיקים - נאה להם ונאה לעולם, דהיינו כנ"ל.

והנה ידוע, שבזמן הזה שבאו על ישראל בלק ובלעם - היה הדור ההוא עדה שלימה, שכבר מתו דור המדבר שנגזר עליהם וכו', והם היו מוכנים לבוא לארץ ישראל⁸, חוץ מאותן כ"ד אלף שמתו בדבר בלעם על ידי עצה של בנות מואב אחר כך⁹. אבל מתחלה היו כולם קדושים - עדה שלימה, והיה ביניהם אהבה וחובה ואחוה ושלום, ועל ידי כן נפלו לפנייהם שני מלכי אמורי סיחון ועוג מלך הבשן שהיו שקולין ככל שבעת מלכי כנען¹⁰ - לפי שהיה שלום ואהבה וחובה ביניהם. כידוע שבימי אחאב המלך הגם שהיו עובדי עבודה זרה - ומפני השלום שהיה ביניהם כבשו כל המלחמות¹¹, ומכל שכן כאן בימי משה רבינו ע"ה שהיה שלום ביניהם, והיו קדושים - שמכל שכן שכל שונאיהם היו נופלים תחתם.

וזהו אמרו **וירא בלק**, 'וירא' הוא לשון הבנה [כמו (בראשית יח ב)¹² וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם, שדרשוהו חז"ל לשון התבוננות], וביאורו שהבין שכל אשר עשה ישראל והכו מלכים אדירים - היו בשביל **לאמורי** פירוש, כמו (דברים כו יז)¹³ אֶת ה' הַאֲמֹרֶת הַיּוֹם, שהוא לשון גודל אהבה וריעות¹⁴, שהצלחתן היה מפני תוקף האהבה אשר ביניהם, על כן **ויגר מואב מפני העם. ויאמר מואב אל זקני מדין** שהגם שמעולם היו שונאים זה לזה - עשו שלום ביניהם לדמות אל ישראל עם הקדוש, כי הקליפה הולך אחר הקדושה כקוף בפני האדם¹⁵. אכן באמת לשוא עמלו, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין עב א)⁷ כינוס לרשעים - אוי להם כו'.

¹ במדבר פרק כב: (ב) וַיֵּרָא בַּלֶק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי: (ג) וַיִּגְרַר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רִב־הוּא וַיִּקְחַ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ד) וַיֹּאמֶר מוֹאֵב אֶל זַקְנֵי מִדְיָן עֲתָה יִלְחְכוּ הַקְּהָל אֶת כָּל סְבִיבוֹתֵינוּ כִּלְחַךְ הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבְלֶק בֶּן צְפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאֵב בָּעֵת הַהוּא: (ה) וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל בְּלַעַם בֶּן-בְּעֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל-הַנֶּקֶר אֲרָץ בְּנֵי-עַמּוֹן לְקַרְאֵל לֵאמֹר הִנֵּה עִם יָצָא מִמִּצְרָיִם הַגָּדוֹל כְּסָה אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב מִמֶּלֶךְ: (ו) וְעֲתָה לְכֶ-נָּא אַרְהֲלֵי אֶת-הָעָם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכְלֵי נֶפֶחַ-רִבּוֹ וְאֶגְרָשׁוּ מִן-הָאָרֶץ כִּי יִדְעִיתִי אֶת אֲשֶׁר-תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תִּאָּר: וַיֹּאֶר:

² במדבר פרק כא פסוק לד (חקת): וַיֹּאמֶר יִקְוֶק אֶל-מֹשֶׁה אֶל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִדְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֲרָצוֹ וְעֵשִׂית לּוֹ כְּאֲשֶׁר עֵשִׂית לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:

³ רש"י: (ד) אל זקני מדין - והלא מעולם היו שונאים זה את זה, שנאמר (בראשית לו, לה) המכה את מדין בשדה מואב, שבאו מדין על מואב למלחמה. אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם. ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. אמרו להם אין כחו אלא בפיו. אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו:

⁴ במדבר רבה (וילנא) פרשה כ סימן ד: משל לשני כלבים שהיו מריבים זה עם זה בא זאב על אחד מהן אמר השני אם איני עוזרו, היום הורג את זה ולמחר יבא עלי לפיכך נתחברו מואב עם מדין

⁵ רמב"ם הלכות דעות פרק ו הלכה ג: מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, א לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו, והמתקבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא.

⁶ הושע פרק ד פסוק יז: חֲבוּר עֲצָבִים אֶפְרָיִם הֵנַח לוֹ:

בראשית רבה (וילנא) פרשה לח סימן ו (נח): השלום שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהן כיון ששלום ביניהם, שנאמר (הושע ד) חבור עצבים אפרים הנח לו, אבל משנחלקו מה הוא אומר (שם/ הושע י/ ח) חלק לבם עתה יאשמו הא למדת גדול השלום ושנאה המחלוקת

⁷ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עא עמוד ב: פיזור לרשעים - הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים - רע להן ורע לעולם. כנוס לרשעים - רע להן ורע לעולם, ולצדיקים - הנאה להן והנאה לעולם. שקט לרשעים - רע להן ורע לעולם, לצדיקים - הנאה להן והנאה לעולם.

⁸ מדרש תנחומא (ורשא) פרשת חקת סימן יד: ויבאו בני ישראל כל העדה מהו כל העדה עדה שלמה עדה הנכנסת לארץ ישראל לפי שמתו יוצאי מצרים ואלו מן אותן שכתוב בהן חיים שנאמר (דברים ד) ואתם הדבקים בה' וגו',

⁹ במדבר פרק כה: (א) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וַיִּחַל הָעָם לְזָנוֹת אֶל-בָּנוֹת מוֹאֵב: (ג) וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּסְרֶ-אֶף יִקְוֶק בְּיִשְׂרָאֵל: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרָגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעוֹר: (ט) וַיְהִי הַמִּתֵּים בַּמִּגְפָּה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אֱלָף: פ

¹⁰ במדבר רבה (וילנא) פרשה יט סימן כט (חקת): סיחון נטל שכרו מכל מלכי ארץ כנען והיו מעלין לו מסין שהיה ממליך אותו ועוג שקולין כנגד כולן שנא' (תהלים קלו) לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען

¹¹ תלמוד ירושלמי מסכת פאה פרק א הלכה א: דורו של אחאב עובדי ע"ז היו וע"ז שלא היה להן דילטורין היו יורדים למלחמה ונוצחין

¹² בראשית פרק יח פסוק ב (וירא): וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עִלָּיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה:

רש"י: וירא - מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו ואף על פי שידועים היו שיצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם. בבבא מציעא (פו ב) כתיב נצבים עליו, וכתיב וירץ לקראתם, כד חזיוה דהוה שרי ואסר פירשו הימנו, מיד וירץ לקראתם:

¹³ דברים פרק כו פסוק יז (כי תבוא): אֶת יִקְוֶק הַאֲמֹרֶת הַיּוֹם לְהִיּוֹת לָךְ לְאֵלֵהִים וּלְלֶכֶת בְּדַרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו וּלְשַׁמֵּעַ בְּקוֹל:

¹⁴ ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק מג: והשם רוצה אותה ואוהבה, כמו שאמר את ה' האמרת היום וה' האמירך היום

¹⁵ זוהר כרך ג (במדבר) פרשת בלק דף קצב עמוד א: דהכי אזיל סטר אחרא בתר קדושה כקוף בתר בני נשא

ואיתא בזוהר הקדוש (משפטים צה א) 16 שארי בחיבורא וסיימי בפרודא, על כן ויאמר וגו' עתה ילחנו הקהל ביאורו, הקהל דייקא, שמפני אשר הם נקהלים יחד באהבה וחיבה 17 - על כן ילחנו וגו' כלחוך השור את ירק וגו' פירוש, בלחיכה אחת ובלו טורח ועמל 18, כי מפני התחברותם - נעשים להם נסים ונפלאות בלי טורח כלל, כנ"ל

ועתה לכה נא ארה לי וגו' ויאמר בלעם אל האלהים בלק בן צפר וגו' הנה העם היצא ממצרים וגו' עתה לכה קבה לי וגו' לא תאר את העם כי ברוך הוא וגו' מה אקב לא קבה אל וגו' כי מראש צרים אראנו וגו' הנה ברוך לקחתי וברוך ולא אשיבנה וגו' 19 ראוי לתת לב למה בחרו בלשונות האלה שהם 'ארה' ו'קבה', ולא אמר 'לכה קלל לי' שמשמעותו יותר לשון קללה, ומצאנוהו משתמשין בו בהרבה מקומות יותר מלשונות הללו. ובפרטות לשון 'קבה' שהוצרך רש"י ז"ל לבקש דמיון לשורש המלה 20, יעויין שם. גם אמרו 'לא תאור את העם כי ברוך הוא' יש להבין, מה זה נתינת טעם, וכי לא היה באפשרי לקלל את מי שהוא ברוך. גם אמרו 'ברוך הוא' לשון יחיד, היה לו לומר 'ברוכים הם'. גם 'הנה ברכת ברוך וגו' ברוך לקחתי וברוך ולא אשיבנה' נראים לשונות כפולים 21. גם ראוי להבין כוונת הרשעים האלה, כי הלא ידעו מעלת עם בני ישראל וחיבתם לפני המקום ברוך הוא

ויקרא לרמוז בזה, על פי מאמר הזוהר הקדוש (הקדמה ה א) אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל חד. וביאור הדבר, כי הנה בעצמיות אחדותו יתברך שמו - אין בו שום השגה כלל, ולית מחשבה תפיסא ביה, ואפילו העולם היותר עליון - אינו משיג כלל מעצמיות אחדותו, רק ממציאיותו. ועיקר כל עבודותינו הוא להתאחד ולקשר עצמינו באין סוף ברוך הוא, ולקשר נשמתינו לשרשן לצור חוצבנו משם 22, ולהתאחד באחדותו יתברך שמו על ידי גודל הדביקות וההזדככות המעשה והדיבור והמחשבה. ובמצעות עסק התורה שהוא אמונת שפעושים יום יום 23 ואמרו חז"ל (ב"ר ח ב) 24 שקדמה לעולם אפלים שנה, שרמוזו גם כן על הפלגת גודל דביקות התורה באחדותו יתברך שמו, מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשוב, עד שאמרו שקדמה לשבעת ימי בראשית אלפים שנה. וזהו אורייתא וקוב"ה וישראל חד - שמתאחדין באחדותו יתברך שמו. ולכן נאמר (ישעיהו סד ג) 25 עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחפה לו וגו' 26, שרמוזו גם כן שאין באפשרי להשיג דביקות נשמותיהו של ישראל באחדותו יתברך שמו, מפני שהם דבוקים במקום שאין בו השגה.

אמנם, אינו נקל לבוא למדריגה זו, והבא לעבוד ה' לקשר עצמו לשרשו - צריך לעלות מתתא לעילא ולהכרית כל החושים והקוצים המעכבים דרכו, כי כל עוד שלא זיכך עצמו כל כך עד שבא לעולם המחשבה - עדיין יש מקום להמקטרגים לעמוד כנגדו ולבלבלו, ובפרט כשהאדם בא לקבל עליו עול מלכות שמים - אז צריך לשנס את מתניו בכל עוז, כי המקטרגים והמבלבלים עומדים לנגדו לבלבלו בכל יכולתם. אבל מי שזכה לזכך עצמו עד שבא לעולם המחשבה - אז אין מקום לסטרא אחרא להאחו בו, כי אין יניקה להחיצונים משבעת ימי הבנין ולמעלה, ואז הוא נכסה מכל המסטינים

וזהו היה חפוי ענני כבוד על ישראל במדבר, שהיו במדריגה שנכסין בהם מכל המקטרגים. ולכן אמרו ז"ל (תנחומא בלק יט) שמי שטעה בשיטים - היה הענן נקפל מנגדו 27, שרמוזו שמפני שחטאו נפלו ממדריגתם ומדביקותם, ולכן באו למקום שיש בו התגלות. ולכן אמרו חז"ל (רי"ה ג א) 28 על פסוק (במדבר כ כט) 29 ויראו כל העדה כי גוע אהרן - אל תקרא יוראו אלא ויראו. פירוש, שאז נפלו ממדריגתם למקום שיש בו אחיזה להחיצונים, ולכן נלחם עמם הכנעני מלך ערד.

ספר פרדס רמונים - שער כה פרק ז: צריך שנדע כי הקליפות הם לפני הקדושה כקוף לפני בני אדם וכמו שהקוף לפני האדם עושה כל מעשה האדם דרך לעג רוצה להדמות ואינו נדמה. כן הטומאה והקליפה עושה כמעשה הקדושה, אם בענין הנשמות אם בענין הפעולות

זוהר כרך ב (שמות) פרשת משפטים דף צה עמוד א: שרי בחבורא וסיים בפרודא

17 אלשיך פרשת בלק: וזהו אומרו הקהל לרמוז אל אחדות קבוצם. ולכן לא אמר העם או ישראל.

18 הכתב והקבלה במדבר פרק כב פסוק ד: הנה העם הזה ילחנו סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה, שאינו צריך טורח ויגיעה כי לוחך כדרכו בלתי שום מונע. (הנ"ל).

19 במדבר פרק כב: (ו) ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה כי עצום הוא ממני ואולי אוכל נפה בו ואגרשנו מן הארץ כי ידעת את אשר תברך מברך ואשר תאר יאור: (י) ויאמר בלעם אל האלהים בלק בן צפר מלך מואב שלח אלי: (יא) הנה העם היצא ממצרים ויבס את עין הארץ עתה לכה קבה לי אלו אולי אוכל להלחם בו וגרשתי: (יב) ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך עמם לא תאר את העם כי ברוך הוא: פרק כג: (ח) מה אקב לא קבה אל ומה אעז לא זעם יקוק: (ט) כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשרינו ה' יעם לבדך ישלן ובגוים לא יתחשב: (כ) הנה ברוך לקחתי וברך ולא אשיבנה:

20 רש"י: (יא) קבה לי - זו קשה מארה לי, שהוא נוקב ומפרש:

21 אור החיים: והנה ברכת ברוך טעם כפל הדבר, יתבאר בהעיר עוד על בלק שהיא מתמיה על בלעם גם עליו יש לתמוה שהמתין לבלעם עד שגמר ברכתו ולא הספיק כפיו כמו שעשה באחרונה למונעו מלברך עוד, ומי יחוש על זה יותר ממנו. אכן יודע היה בלק כי בלעם ערום יערים להתחכם לקלל ישראל ולזה היה משבח ומברך בהפלגה לומר אחריה השפלות וגנות וקללות, ותמצא שאפילו במין הברכה עצמה היה מתחכם לומר מין ברכה שבו קלה כמו שאמרו במדרש ילמדנו (ילקוט תשע"א) וזה לשונם עם שהרשע מקלסן בקש לגנותו יעויין שם דבריהם, הרי שהיה מתחכם גם בברכה עצמה לקללם, ולכן היה בלק ממתין לבלעם מה יאמר בתכלית וכיון שעמד נתגלה כי מה שהיה מברך לישראל לא היה לתכלית רע אלא לתכלית טוב, והוא אומרו ברכת ברוך:

22 מתחת לכסא הכבוד

23 משלי פרק ח: (ל) ואהיה אצלו אמן ואהיה שפעושים יום יום משחוקת לפגיו בקל-עת:

24 בראשית רבה (וילנא) פרשה ח סימן ב (בראשית): דאמר ר"ש בן לקיש שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם, הה"ד (משלי ח) ואהיה אצלו אמן וגו' ויזמן של הקדוש ברוך הוא אלף שנים

25 ישעיהו פרק סד פסוק ג: ומעולם לא שמעו לא האזינו עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחפה לו:

26 תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סה עמוד א: עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו.

רש"י: עין לא ראתה - זולתי עין של הקדוש ברוך הוא את אשר יעשה למחכה לו לא נראה כבוד וגדולה דוגמתה.

27 מדרש תנחומא (ורשא) פרשת בלק סימן יט: א"ל הקדוש ברוך הוא למשה הושיב להם ראשי הסנהדראות ויהיו דנין כל מי שהלך לפעור, א"ל ומי מודיעו, א"ל הקדוש ברוך הוא אני מפרסמן כל מי שטעה הענן נקלף מעליו והשמש זורחת עליו בתוך הקהל ויהיו הכל יודעים מי שטעה ויתלו אותו, וידע לך שהוא כן שנאמר ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו וגו'.

28 תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף ג עמוד א: וישמע הכנעני מלך ערד, מה שמועה שמע - שמע שמת אהרן, ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל

29 במדבר פרק כ פסוק כט (חקת): ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל: ס

והנה ידוע מאמר הכתוב (תהלים יח ב) ³⁰ יִשֶׁת חֲשֶׁךְ סִתְרוֹ, שרומז שהעולמות העליונים שאין בהם השגה נקראים 'חשך' - מחמת העדר ההשגה בהם, שאי אפשר להשיגם ולדבר בהם. והשבע מידות הם נקראים 'מאורות' - מפני שהורשה להתבונן ולדבר בהם.³¹

והנה אמרו חז"ל (בי"ב עה א) פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, ולכאורה יקשה להבין, מפני מה בימי משה מצאנו כמה פעמים שניסו אבותינו את המקום, ובימי יהושע נאמר (שופטים ב ז) ³² וַיַּעֲבְדוּ הָעָם אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ, ולא מצאנו להם שום חטא, הגם שהיה מדריגתו למטה הרבה מאד ממדריגת משה רבינו ע"ה. אמנם הענין הוא, כי יען שהיתה מדריגת משה גבוהה הרבה כבחינת חמה שאי אפשר להסתכל בה מגודל הבהירות³³ - לכן לא היו יכולין ישראל להתדבק במדריגתו, ונפלו ממדריגתם כמה פעמים; אבל מדריגת יהושע היתה נוחה לישראל להתדבק בה³⁴ - כבחינת לבנה שנוח להסתכל באורה, ולכן עלתה בידם להתדבק במדריגה זו.

ונבוא לביאור הכתובים, כי הנה כל מגמת הרשעים האלה היה להפריד האלון³⁵ ולהפסיק את ישראל משרשו, כמו שאמרנו על מאמר בעל הגדה שלבן ביקש לעקור את הכל - שרומז, שביקש לעקור את יעקב אבינו - להפרידו משרשו³⁶, כמאמר הכתוב (דברים כו ה) ³⁷ אֲרָמִי אֲבָד אֲבִי, מלת 'אביו' הוא לשון רצון [כמו (שם כג ו) ³⁸ וְלֹא אָבָה ה' אֶלְהֵיךָ לְשַׁמֵּעַ אֶל בְּלָעִים], ופירושו שביקש לאבד את יעקב ולהפרידו מרצון העליון, וכן הרשעים הללו בלק ובלעם זאת היתה כוונתם. וזהו ששלח לו בלק **לכה נא ארה לי** שביאורו, שִׁתְּפִילִם מִמַּעֲלָתִם וּמִקְשָׁרְךָ הַגְּבוּהָ שִׁיְהִי אַחוּזִים רַק בְּמִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא אֹר, שהוא למטה בשבעת ימי הבנין, וזהו לשון **ארה** לשון אור, וְתִפְרִידֶם מֵעוֹלָם הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁנִּקְרָא 'חשך', ועל ידי זה יהיה בהם אחיזת החיצונים לקטרג עליהם³⁹. ובלעם שהיה שונאם יותר אמר לשון **קבה**⁴⁰, כי בלק הגם שרצה להורידם ממדריגתם למקום שיש בו השגה עדיין ישארו דבוקים במאורות העליונים שהם גם כן אחדות הפשוט⁴¹, אכן בלעם רצה להפרידם לגמרי ממקום הקדושה להביאם לעלמא דפרודא⁴². וזהו לשון **קבה** לשון קב ומדה, רומז על עלמא דפרודא שיש לו שיעור, והוא בחינת קב⁴³. ולזה אמר השי"ת **לא תאור את העם כי ברוך הוא פירוש, שלא תוכל להורידם כלל ממדריגתם אפילו למקום שנקרא 'אורי' כני"ל, כי ברוך הוא -** שהם דבוקים הַגִּבְּהָ לַמַּעֲלָה בְּמִקּוֹר הַבְּרֻכּוֹת, שעל זה רומז תיבת 'ברוך' כידוע⁴⁴, ואין שם שום ניקה לסטרא אחרא⁴⁵, לכן אין באפשרי להזיזם משם כלל. ולזה אמר ברוך הוא ולא אמר 'ברוכים הם' - מפני שרומז לעולם המחשבה שאין בו השגה, ונקרא

³⁰ תהלים פרק יח פסוק יב: יִשֶׁת חֲשֶׁךְ סִתְרוֹ וְקִבְיֹבֹתָיו סִתְרוֹ חֲשֶׁכְתֵּי-מַיִם עֲבִי שְׁחָקִים:

³¹ זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (במדבר) פרשת פנחס דף רכה עמוד א: לית נהורא יכיל לאסתכלא ביה דלא אתחשכת, אפילו כתר עליון דאיהו נהוריה תקיף על כל דרגין ועל כל חילי שמיא עלאין ותתאין אתמר עליה (שם) ישת חשך סתרו ועל חכמה ובינה (תהלים צז) ענן וערפל סביביו כ"ש שאר ספיראן כ"ש חיון, כ"ש יסודין דאינון מתים איהו סובב על כל עלמין ולית סובב לון לכל סטרא עילא ותתא ולא רבע סטרין בר מניה ולית מאן דנפיק מרשותיה לבר איהו ממלא כל עלמין ולית (ס"א אלהא כו' לון בר מניה) אחרא ממלא לון,

³² שופטים פרק ב פסוק ז: וַיַּעֲבְדוּ הָעָם אֶת-יְקֹקֶל לֵל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הָאָרֶץ יְמִים אַחֲרָיִהוּ יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר רָאוּ אֶת-כָּל-מַעֲשֵׂה יְקֹקֶל הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל:

³³ זוהר - רעיא מהימנא כרך ג פרשת כי תצא דף רפב עמוד א: פני משה הוו נהירין בנבואה דבינה איהו חמה (אימא) עלאה מתמן נבואה דיליה, מאור ושמש במדבר פינחס: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה; גם דבריהם ז"ל צריכים ביאור, שמכאן אינו משמע רק שמש היה גדול מיהושע, אבל לא לדמות משה לחמה ויהושע ללבנה, מאין הוציאו זאת, וליכא מילתא דאמרו רבנן דלא רמיזא באורייתא. והנראה בכל זה, דהנה מצינו שדורו של משה כמה פעמים היו מתרעמין ומתלוננים עליו, אף על פי שראו יקר תפארת גדלתו שעשה נסים הרבה, ועיר גברים עלה חכם ויָרַד עַל מִבְּטָחָהּ (משלי כא כב), ועל כל זאת לא שמו לבם, גם באו לידי טעות. ודורו של יהושע היו עובדי ה' באמת, והכתוב העיד עליהם (יהושע כד לא) וַיַּעֲבְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יְמֵי הַזְּקֵנִים וְגו', ובוודאי לא היה זאת חלילה מחמת פגם משה ח"ו. אך הענין הוא כן, מחמת גודל בהירות השכל של משה, וגודל קדושתו שנתעלה יותר מכל הנבראים, והוא היה מבחר היצורים שעלה למרום ולקח התורה ממקום רם ונשא אשר אין שום מלאך ושרף יכול לעלות שם - על כן לא היו יכולים בני דורו להשיג שכלו, ואפילו בחינותיו הקטנים לא השיגו. ואף על פי כן שמו רעיונם ושלם להעמיק ולעיין בבחינותיו - לכן באו לידי טעות, שהטעות בא על ידי שמעמיק בשכל בדבר עמוק ואין המוח שלו יכול לסובלו להשיגו על בוריו, כמו מי שרוצה להביט בשמש - ואינו יכול מגודל בהירותו, שענינו כחות. ומפני זה היה ההכרח שיסתלק משה למרום וימלא מקומו איש כפי שכלם אשר יוכלו לסבול, וממנו יוכלו להשיג דרכי עבודה על נכון כפי מוח שלהם.

³⁵ זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת צו דף לא עמוד א: ת"ח חייבי עלמא גרמין ליה לקודשא בריך הוא לאסתלקא מ"כ"י הדא הוא דכתיב (משלי טז) איש תהפוכות ישלח מדון ונרגן מפריד אלוף, מאן הוא אלוף דא קודשא בריך הוא (דאיהו אלוף של עולם), כמה דאת אמר (ירמיה ג) אלוף נעורי אתה **משלי** פרק טז פסוק כח: אִישׁ תִּהְפֹּכוֹת יִשְׁלַח מְדוֹן וְנִרְגָן מִפְרִיד אֱלוֹף:

³⁶ מאור ושמש בראשית פרשת ויצא: לבן הרשע רצה לבלבל מחשבת יעקב אבינו שלא יעסוק בעבודתו לשמה, רק שלא לשמה המכונה בשמאל. וזה מרומז בפסוק (דברים כו ה) אֲרָמִי אֲבָד אֲבִי רצה לומר, 'אביו' מלשון רצון, כמו שאמר הכתוב (דברים כג ו) וְלֹא אָבָה, רצה לומר שֶׁאֲבָד הרצון של יעקב אבינו שלא יהיה עובד את ה' לשמה, רק רצה לבלבלו שיעבוד שלא לשמה.

³⁷ דברים פרק כו פסוק ה (כי תבוא) וְעֵנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְקֹקֶל אֱלֹהֵיךָ אֲרָמִי אֲבָד אֲבִי וַיִּרְדַּ מִצְרַיִם יְגֵר שָׁם בְּמִתֵּי מַעֲטָו וְיִהְיֶה-שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְגָבֹהּ:

³⁸ דברים פרק כג (כי תצא): (ו) וְלֹא-אָבָה יְקֹקֶל אֱלֹהֵיךָ לְשַׁמֵּעַ אֶל-בְּלָעִים וַיִּהְיֶה יְקֹקֶל אֱלֹהֵיךָ לֶגֶ אֶת-הַקְּלָלָה לְכַרְכְּהָ וְיִ אֶהְבֶּנָה יְקֹקֶל אֱלֹהֵיךָ:

³⁹ שבשבעת המדות יש אחיזה למסטינים לקטרג

⁴⁰ מדרש תנחומא (ורשא) פרשת בלק סימן ה: עתה לכה קבה לי להודיע שהיה שונא אותם יותר מבלק שבלק לא אמר קבה לי אלא ארה לי וזה אמר קבה בפירוש שנוקב השם ומפרש, בלק אמר ואגרשנו מן הארץ והוא או' וגרשתיו מן העול' הזה ומן העול' הבא.

רש"י פרק כב פסוק יא: וגרשתיו - מן העולם. ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ, איני מבקש אלא להסיעם מעלי, ובלעם היה שונאם יותר מבלק:

⁴¹ כל המדות כלולות באחדותו יתברך

⁴² העולמות התחתונים ממלכות ולמטה הם מופרדים מן הקדושה

⁴³ הגבול והשיעור הוא מהצמצום של בריאת הגשמיות אבל הרוחניות היא למעלה מכל צמצום ובגבול

⁴⁴ רבינו בחיי שמות פרק יד פסוק לא (בשלח): המברך מעיד בברכתו של הקדוש ברוך הוא שהוא מקור הברכה

⁴⁵ תיקוני זוהר תקונא שבעין דף קכ עמוד ב: ברו"ך ראשי אתון ר' ראש ומקור ר' כל ב' ברכות דדא הוא ראש ומקור לכל הברכות ובגין דא ב' איהי חכמה ומורה על הכתר דאיהו רישא ומבועא דכל ברכאן

בלשון 'הוא' כידוע⁴⁶. וזהו שאמר בלעם מה אקוב וגו' כי מראש צורים אראנו פירוש, שאני רואה שאיני יכול לעשות להם מאומה מפני שהם חזקים וקשים בשרשם⁴⁷ - בראש צורים שרומז לראשית המדריגות, כידוע⁴⁸.

ומזה יתבאר גם כן כפל הלשון **ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה**, על פי מה שאמרנו על פסוק אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלהי לעשות קטנה או גדולה; כי הנה כל מגמת הרשע היה, שיהיה מקום להדינים לחול ולשלוט בהם ח"ו; וידוע, שעיקר תגבורת הדינין הוא בשם 'אלקים', וכשמסתלקת המ"ם משם אלקים - נשאר אלהי שהוא שם רחמים, ולבוש הנשמות וישראל מתכסין בו מהמקטרגים. ושם ההוי"ה במילואו - הוא רחמים, וכשיש ח"ו פירוד בין האותיות - מתגברין הדינין⁴⁹. וזהו אמרו לא אוכל לעבור את פי ה' אלהי לעשות קטנה או גדולה פירוש, ביכולתי להקטין שם הוי"ה שלא יהיה שלם ח"ו, או גדולה פירוש, להגדיל שם 'אלהי' לעשותו שם 'אלהים' במ"ם. והנה ידוע, שעל ידי השתנות קריאת התיבות בנקודתם - יכולין לשנות הענין שרוצין להמשיך מלמעלה, ולכן מצינו השתנות נוסחאות בעניני התפילה בנקודתם כמו יְהי העולמים' או יְהי עולמים' שכל אחת מהנוסחאות רומזת לפי דרכה והלוכו בקודש⁵⁰, ולכן אין להלעיג על אדם שמשנה לפעמים נקודת התיבה - כי אחר כוונת הלב הן הן הדברים, ושמא יש לו איזה כיון במה שמשנה.

והנה בלעם הרשע כשחזר על כל הצדדים ולא עלתה בידו להרע לישראל - שם מְגַמְתו לשנות הנקודות מתיבת יְבָרְךָ, כי תיבת ברוך כנקודתו וכהלכתו - רומז למקור כל הברכות, כידוע. וכשאמר השי"ת כי ברוך הוא - רצה לשנות תיבת 'ברוך' שישתנה ללשון 'בְּרָךְ' שהוא משמעות אחרת, שאינו לשון ברכה - רק לשון רְפוּת, שלא יהיו קשים וחזקים; כי בספר תורה אינו מנוקד, ויכולין אנו לקרות 'הנה בְּרָךְ לקחתי וּבְרָךְ ולא אשיבנה' ופירושו, שלקחתי מהשי"ת לשון ברכה על ישראל - ולא אוכל להשיבנה ללשון בְּרָךְ שיהיה משמעותו לשון בְּרָךְ בלתי חזק, רק בעל כרחי - מוכרח אני לברכם.

⁴⁶ אתה הוא נוכח והוא לשון נסתר ועל כן עולם המחשבה הנסתר מכונה הוא

⁴⁷ רש"י במדבר פרק כג: (ט) כי מראש צרים אראנו - אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו ע"י אבות ואמהות:

⁴⁸ זוהר כרך ג (במדבר) פרשת בלק דף רג עמוד ב: כי מראש צורים אראנו דא דיוקנא וציורא דאבוי (ממש)

⁴⁹ רבינו בחיי שמות פרק טו פסוק ג (בשלח): שם "יה" שהוא מדת הדין, כענין שכתוב: (תהלים קל, ג) "אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד", וכתוב באל"ף דל"ת, ובאורו מי יוכל לעמוד לפני מדת הדין, ומלת "תשמור" איננה לנכח, כי אם לשון נקבה נסתרה, וכן כתיב עוד: (שם קיח, יח) "יסור יסרני יה" וכתוב: (שם צד, יב) "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה", ואמרו בב"ר: (ב"ר צב, א) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה הוי"ה אינו אומר, אלא "יה", כמי שעומד לפני הדיין ודן אותו

⁵⁰ טוב לומר חי העולמים כל הכתוב (דניאל יב, ז) בחי העולם, כי הוא חייהם וקיומם, ואם נפשך לומר שהוא חי וקים בב' העולמות העה"ז והעוה"ב טוב הוא כלשון בנ"א